

ХЪРБЪРТ ГОЛДСТОУН

ВИРТУОЗ

Превод от английски: Лиляна Георгиева, 1979

chitanka.info

— Сър!

Маестрото продължаваше да свири, без да откъсва поглед от клавишите.

— Какво има, Роло?

— Сър, бих искал да ми обясните устройството на този апарат.

Маестрото спря да свири и сега си почиваше, опрял слабото си тяло на облегалката на стола. Дългите му гъвкави пръсти лежаха спокойно отпуснати върху клавиатурата.

— Апаратът ли? — Той се извърна и погледна усмихнат робота.

— Рояла ли имаш предвид, Роло?

— Машината, която издава различни звуци. Бих искал да получа известна информация за нея... Как действува тя? Какво е нейното предназначение? Тези данни липсват в моята оперативна памет.

Маестрото запали цигара. Той предпочиташе да върши това сам. Една от първите му заповеди към Роло, когато преди два дни му доставиха робота в къщи, бе той да остави без последствие заложените в него инструкции във връзка с това действие.

— Не бих наричал рояла машина, Роло — усмихна се той, — макар че в чисто технически смисъл ти си прав. Това действително е машина, предназначена да възпроизвежда звукове с различна тоналност и височина както единични, така и групи от звукове.

— Вече усвоих това чрез визуални наблюдения — забеляза Роло с медения си баритон, от който маестрото вече не го побиваха тръпки.
— Тел с различна дебелина и степен на опъване е изложен на ударите на обвити в кече чукчета, които се задвижват посредством ръчно управлявани лостове, разположени на хоризонтално табло.

— Твърде хладнокръвно описание на едно от най-благородните творения на човешкия гений — сухо забеляза маестрото — Ти превръщаш Моцарт и Шопен в лабораторни техники.

— Моцарт? Шопен? — Дуралуминиевата сфера, която служеше за глава на Роло, блестеше с равна светлина и бе лишена от всякакво изражение; безупречно гладката й повърхност се нарушаваше само от две лещи. — Клетките на моята памет не съдържат тези термини.

— На твоята, разбира се, че не, Роло — меко каза маестрото. — Моцарт и Шопен не са предназначени за електронни лампи, предпазители и медни проводници. Те са предназначени за същества от плът и кръв, способни на човешки сълзи.

— Не разбирам — избръмча Роло.

— Добре, ще ти обясня — каза маестрото и лениво изпусна дим от ноздрите си. — Това са двама души, които са съчинявали и записвали поредици от ноти. Тези ноти са означавали различни звуци, които след това се възпроизвеждали чрез пиано или други инструменти — машини за извлечане на звуци с определена продължителност и височина. Понякога тези инструменти, както им казваме ние свирят, т.е. управляват се индивидуално, а понякога се групират в тъй наречените оркестри и в такъв случай звуците се чуват едновременно — получава се хармония. С други думи, звуците са в строг математическа зависимост един спрямо друг в резултат на което... — маестрото вдигна ръце в почуда. — Боже мой! Мислил ли съм някога, че ще ми се наложи да чета такава сложна и напълно безсмислена лекция, за да обясня на един робот какво е музика!

— Музика ли?

— Да, Роло. Звуците, които предизвиква тази машина както и много други от същата категория, се наричат музика.

— А каква е целта на музиката, сър?

— Целта ѝ? — Маестрото загаси цигарата си в пепелника, след това се обърна към рояла и няколко пъти сви и отпусна пръсти. — Слушай, Роло.

Тънките му пръсти бавно се плъзнаха по клавиатурата и започнаха да тъкат началните плетеници на „Лунна светлина“, нежни и крехки като паяжина. Роло стоеше неподвижен; флуоресцентната лампа над пюпитъра хвърляше синкаво диамантено сияние върху извишаващата се грамада на робота и се отразяваше в блещукащите му кехлибарени лещи.

Маестрото отдръпна пръстите си от клавишите и тънката, неуловима дантела на мелодията неохотно и бавно се стопи в тишината.

— Клод Дебюси — каза маестрото — Един „механик“ от отдавна минали времена. Той е измислил тази последователност на тоновете преди много години. Хареса ли ти?

Роло не отговори веднага.

— Звуците са добре организирани — промълвя най-сетне той. — Те не дразнеха слуховия ми апарат, както някои други.

Маестрото се засмя.

— Роло, ти дори нямаш представа какъв великолепен критик си!

— Тази музика — забръмча Роло — има за цел да доставя на хората удоволствие, така ли?

— Точно така — отвърна маестрото. — „Добре организирани звуци, които не дразнят слуховия апарат, както някои други.“ Безподобно! Тези думи заслужават да бъдат изсечени върху мрамор над входа на Карнеги хол.

— Не разбирам защо моето определение...

Маестрото махна с ръка:

— Няма значение, Роло. Не обръщай внимание.

— Сър!

— Какво има, Роло?

— Тези листове хартия, които понякога слагате пред себе си на рояла... Те са планове, чертежи, които показват какви именно звуци и в какъв ред трябва да се извлечат от пианото, така ли?

— Съвсем вярно. Всеки звук наричаме нота, а комбинацията от ноти — акорд.

— Значи всяка чертичка означава звук, който трябва да се възпроизведе?

— Прав си повече от всякога, мило мое металическо създание.

Роло стоеше неподвижен и осмисляше казаното. Маестрото едвали не физически усещаше движението на колелцата вътре в металическата сфера.

— Сър, аз внимателно изследвах блоковете на своята памет и не намерих в тях никакви специални или поне приблизителни инструкции във връзка с това. Бих искал да се науча да възпроизвеждам тези знаци на пианото. Моля ви да въведете в клетките на моята оперативна памет принципите, на които почива зависимостта между тези чертички и лостовете върху таблото.

Маестрото погледна Роло с любопитство. По лицето му бавно се разля усмивка.

— Браво! — възклика той. — Толкова години учениците най-прилежно са зубрили тази наука, потрошили са си пръстите в стремежка да отворят катинарите към голямото изкуство! Но сега имам чувството, че ти, Роло, ще станеш най-блестящият студент. Да облечеш музата в метал, да я вкараш в машина... С готовност приемам предизвикателството! — Той стана, докосна ръката на Роло и усети

мощта, скрита под хладния метал. Сядай, мой Личен Роботе, система Роленdex, модел M-3. Ние или ще накараме Бетховен да се обърне в гроба, или ще открием нова ера в историята на музиката!

След малко повече от час маестрото се протегна и погледна часовника си.

— Вече е късно — каза той. — Старческите ми очи не са неуморими като твоите, приятелю. — Той побутна Роло по рамото. — Сега в блоковете на твоята памет са заложени пълни фундаментални знания по музикална грамотност. Нощният ни урок никак не беше лош, особено като си помисля колко време съм загубил самият аз, за да овладея цялото това количество информация. Утре ще се опитаме да приспособим твоите внушаващи страхове пръстенца за работа с клавишите.

Той се протегна.

— Лягам си. Не забравяй да загасиш лампите и да затвориш вратата.

Роло стана от стола.

— Да, сър — избръмча той. — Имам още една молба към вас.

— С какво мога да бъда полезен на своя блестящ ученик?

— Мога ли тази нощ да се опитам да получа звуци на пианото.

Няма да вдигам шум, за да не ви пречка.

— Тази нощ? Ти да не си по... — Маестрото се усмихна. — О, извинявай, Роло. Не е много лесно човек да свикне с мисълта, че ти нямаш нужда от сън. — Той нерешително се почеса по брадичката. — Е добре. Смятам, че истинският педагог не бива да слага юзди на жаждата на своя нетърпелив ученик за знания. Но, моля те, Роло, внимавай.

Той погали полираното червено дърво.

— Ние с този инструмент сме приятели от дълги години. И никак не бих искал да му избиеш зъбите с пръстите си, прилични на ковашки чукове. По-леко, приятелю, колкото може по-леко.

— Да, сър.

Маестрото си легна с лека усмивка на лицето и смътно си представяше плахите, неуверени звуци, които ще се родят под неопитните пръсти на Роло.

* * *

После той потъна в гъста сива мъгла, в оня призрачен свят на полудръмка, в който действителността прилича на сън, а мечтите са реални. Сякаш ефирни облаци, изтъкани от звуци, кръжаха, обгръщаха съзнанието му и го полюшваха като меки вълни... Какво бе това? Мъглата се разсея и сега той се къпеше в кадифено алено сияние, музиката изпълваше цялото му същество, той се бе разтворил в нея без остатък...

Той се усмихваше. О, спомени мои! Благодаря ти, благодаря...

Внезапно той скочи, отметна одеялото, седна на крайчеца на леглото и се вслуша. После пипнешком намери дрехите си в тъмното, пъхна слабите си крака в чехлите и без да може да подтисне неволния си трепет, беззвучно се прокрадна до вратата на своя кабинет. И замря там — облечен набързо, тънък, крехък.

Светлината над пюпитъра, сякаш самотен оазис в тъмната стая, хвърляше причудливи сенки. Роло се извисяваше над клавиатурата — педантичен, лишен от гъвкавост, по нищо неприличащ на човек. Зрителните му лещи бяха насочени някъде в пространството, отвъд сенките. Масивните му крака натискаха педалите, пръстите му се мятаха по клавиатурата, блестяха на светлината на лампата — сякаш живееха свой собствен живот, независим от металното съвършенство на тялото му.

Пюпитърът бе празен. На стола бяха сложени затворените ноти на Бетховеновата „Апасионата“. Преди — маestrото съвсем ясно помнеше това — те бяха на купчината ноти върху рояла.

Но Роло я свиреше! Той я създаваше наново, вдъхваше ѝ живот, закаляваше я на сребрист пламък. Времето бе загубило смисъл, бе спряло своя бяг, замряло високо над земята, далеч в небесата.

Маestrото забеляза, че от очите му текат сълзи едва когато Роло завърши сонатата. Работът се обръна и погледна маestrото.

— Харесаха ли ви тия звуци? — избръмча той.

Устните на маestrото трепнаха.

— Да, Роло — промълви той най-сетне. — Харесаха ми.

Чувствуващ се, че на гърлото му има буца.

Маestrото пое нотите с треперещи ръце.

— Тези тук... продума той — вече си ги...?

— Прибавих ги към своите запаси от знания — отвърна Роло. — Приложих към тези чертежи принципите, на които ме обучихте. Не беше много трудно.

Маестрото преглътна буцата на гърлото си и едва тогава проговори.

— Не беше много трудно... — тихо повтори той.

Старият музикант бавно се отпусна на скамейката до Роло и го гледаше мълком така, сякаш го виждаше за пръв път.

Роло стана. Маестрото сложи пръсти върху клавищите, които сега му се струваха непривични и чужди.

— Музиката! — Той въздъхна. — Дълбоко в душата си винаги съм я чувал именно такава! Бетховен също — зная това!

Той погледна робота, обзет от непрекъснато растяща възбуда.

— Роло — каза той, като се стараеше да говори спокойно. — Утре ще трябва да се позанимаем малко с блоковете на твоята памет.

През тази нощ той повече не мигна.

На другата сутрин влезе в кабинета си с бърза енергична крачка. Роло чистеше килима с прахосмукачката. Маестрото предпочиташе килимите пред новите непращещи се пластмаси, които според него осквернявали краката. Сред пустинята на съвременната антисептична действителност домът на маестрото всъщност беше оазис от анахронизми.

— И тъй, готов ли си за работа, Роло? — попита той. — Предстоят ни маса работи! Имам грандиозни планове по отношение на тебе!

Роло не отговаряше.

— Поканих ги всичките да дойдат тук днес — продължи маестрото. — Диригенти, концертиращи пианисти, композитори, импресариа. Всичките стълпове на музиката. Само да чуят как свириш!

Роло изключи прахосмукачката и стоеше безмълвен.

— Ти ще им свириш ето тук, още днес — маестрото говореше възбуден, без да си поема дъх. — Да речем, пак „Апасионатата“. Да, тъкмо нея. Искам да видя лицата им! После ще устроим солов концерт, за да те представим пред публиката и пред критиците, а след това ще изпълниш концерт за пиано заедно с някой от най-големите оркестри.

Ще организираме предаване на концерта по телевизията за целия свят! Помисли си само, Роло, само си помисли! Най-големият пианист — виртуоз на всички времена, е робот! Това е едновременно и фантастично, и великолепно! Чувствувам се първооткривател на нови светове!

Той ходеше из стаята, сякаш обзет от треска.

— После, разбира се, ще те запишем на плочи. Целият ми репертоар и още толкова други неща. Много други неща освен него!

— Сър?

Лицето на маестрото сияеше, когато погледна робота.

— Какво има, Роло?

— Вложените в мен инструкции ми дават право да пресичам всички действия, които сметна за вредни за своя стопанин. — Работът внимателно подбираще думите. — Тази нощ вие плакахте. Това е един от признаците, който аз, според инструкцията трябва да имам предвид, когато вземам решения.

Маестрото сграбчи масивната, чудесно отлята ръка на Роло.

— Роло, ти не разбираш! Това бе минутна слабост. Глупост, дреболия!

— Моля за извинение, сър, но принуден съм да ви откажа. Аз вече никога няма да се приближа до рояла.

Маестрото се втренчи в робота, без да вярва на ушите си.

— Но, Роло, това е невъзможно! Светът трябва да те чуе!

— Не, сър.

Кехлибарените лещи на робота сякаш изльчваха меха светлина.

— Роялът не е машина — забръмча той с мощния си нечовешки глас. — Но за мене той е машина. Аз мога в миг да превръщам нотите в звуци. Само за частица от секундата мога да схвата целия замисъл на композитора. За мене това е много просто...

Роло величествено се извисяваше над сломения от печал маestro.

— Но аз също така мога да разбера — монотонно бръмчеше той, — че това... че музиката не е за роботи. Тя е за хората. За мене музиката наистина е много проста. Но... Тя не е била замислена като нещо просто.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 33,34/1979 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.